

Més enllà del col·lapse – el debat



Versión en castellano [aquí](#)

Bifo Berardi

Des de l'inici de la pandèmia, el filòsof i escriptor italià “Bifo” Berardi ha estat un dels intel·lectuals més prolífics. Entre altres coses, ha publicat el llibre titulat *Más allá del colapso*. La seva publicació a l'Argentina va donar lloc a la celebració d'un debat virtual i una [entrevista](#) en un diari d'aquest país. A continuació reproduïm extractes del debat. (Els destacats són nostres).

“Bifo” Berardi desde Buenos Aires

Diego Sztulwark

13-09-2020

El dimecres passat, Franco “Bifo” Berardi va afirmar en un Zoom públic organitzat per la Universidad Nacional de Tres de Febrero (UNTREF) que la política havia mort. Es referia a la política com a creença que la voluntat pot crear nous projectes col·lectius i transformar estructures (vigent des de Maquiavel fins a Lenin). Assistim, va dir, al col·lapse de l'agressiva i llargament dominant ment blanca, masculina, colonial, capitalista (i la política sembla morir amb aquesta

cultura). Per ell es tracta, per tant, de partir d'un altre lloc: del poètic, l'eròtic i el dret a defensar noves formes de vida, per sortir del cadàver podrit del capitalisme. És bonic, això: la bellesa de Bifo com a somàtic profeta lluminós de la foscor brilla en aquest raonament amb una força particular. [...]

Entre els qui rebutgen aquest discurs profètic perquè el veuen mancat de “pensament estratègic” n’hi ha d’optimistes –que fan subsistir la creença política sobre la cruesa del diagnòstic– i n’hi ha de pessimistes –com que no hi ha alternativa a la putrefacció capitalista, més val agafar-se a la política com una activitat sense creences fortes.

Mentre Bifo parlava, la policia de la província de Buenos Aires estava fent una protesta pública, en què les reivindicacions salarials i de condicions de treball obrien pas a una visible amenaça política (amença reaccionària creixent a la regió i al país, on els cossos policials són un actor molt important en aquest procés). És impossible limitar la lectura d’aquest episodi a la precarietat del treball policial, sense dir res sobre el fet que la policia continua sent un instrument de regulació (precaritzat) per a una precarització social més àmplia (hauria estat molt diferent sentir els policies dient: “No volem ser reguladors de la precarització de les nostres comunitats”). Quan els mitjans de comunicació deien que la policia armada envoltava Olivos (el palau presidencial), va ser inevitable, per als qui tenim una certa edat, recordar la mobilització als carrers i places per evitar el cop militar “carapintada”, durant la segona meitat dels anys vuitanta. Ens preguntem si Bifo té raó quan diu que la política realment existent ja no és capaç de plantejar veritables problemes (el problema de la precarització i l’explotació amb la seva càrrega de violència, el paper de la policia en aquest sistema), ni de recrear nous projectes col·lectius, ni d’emprendre transformacions profundes.

Si acceptem que tota conjuntura està definida per la coexistència de més d’un temps simultani, potser podem intentar pensar que, si bé d’una banda la política convencional ha perdut la seva relació amb l’estratègia (en un sentit fort, crític, transformador) sense que una política revolucionària alternativa aparegui i la substitueixi, en el revers d’allò polític –allà on el Zoom de Bifo compta– la invenció d’estratègies no fa sinó renéixer, sobre noves condicions, noves maneres de concebre potser la “voluntat”, noves maneres de sentir i pensar. En tota formació d’una nova voluntat torna a plantejar-se el problema de l’estratègia, i potser a proposar-se un nou concepte d’allò “polític”.

Com reconstruir la subjectivitat quan hi ha por a l’acostament dels llavis?

per Franco Bifo Berardi

El filòsof italià Franco Berardi, Bifo, va participar en una conferència virtual: “Respiració llindar: virus i literatura”. “Què passa en l’imaginari d’una generació que entra en el món de l’afectivitat amb la prohibició d’acostar els seus llavis a altres llavis?”, es pregunta Bifo, i desplega la idea de sensibilització fòbica als cossos. El umbral. Crónicas y meditaciones és el seu nou llibre, publicat per Tinta Limón. A la trobada, organitzada per la UNTREF i coordinada per Daniel Link, hi van participar també Diego Sztulwark i Diego Bentivegna. Compartim la transcripció de les seves intervencions.

Abans que res, demano disculpes per produir tants escrits. És un problema obsessiu, però alhora, en aquests últims temps m'ha semblat necessari fer un treball d'anàlisi sobre el que passa. És un treball autoterapèutic i que intenta ser terapèutic. Quan un coneix una mica les coses que he escrit, que he dit –com en Diego Sztulwark, vell amic–, pot somriure en sentir-me dir que em proposo ser terapèutic, perquè no estic descrivint, en aquests llibres sobretot, una situació que es pugui definir com a optimista o fàcil d'afrontar, sinó tot el contrari. Crec que ens trobem en una situació que m'agrada definir com a “llindar”. Per què? Perquè el llindar és el passatge en què ens trasllem de la llum a la foscor, però també de la foscor a la llum.

Llavors, el que intento fer és comprendre i conceptualitzar els aspectes foscos del passatge que vivim. El primer que hem de fer és mirar la bèstia als ulls. Posar-nos al nivell de la tragèdia que estem vivint. Només a través de la comprensió de les tendències que vivim podem canviar, transformar el ritme de la nostra pròpia respiració. Crec que l'explosió del virus, al començament d'aquest any, no és la causa de la catàstrofe que estem vivint, n'és el catalitzador. Es pot dir que ha estat un element de precipitació d'altres processos catastròfics que s'estaven desenvolupant. Primer, el procés de catàstrofe ambiental del qual l'explosió del coronavirus és un efecte i, al mateix temps, un accelerador. Segon, la devastació causada pel capitalisme global, que en els últims deu o quinze anys ha caracteritzat i colpejat la vida social.

La manera de recuperar l'acumulació capitalista ha estat l'empobriment de la vida social en tots els seus aspectes. Ha començat amb l'empobriment del sistema sanitari, que a Europa, a Espanya, a Itàlia, a Anglaterra ha estat la causa directa de la situació tràgica de la primavera de 2020. La recuperació financera capitalista ha produït un empobriment de la vida i, al mateix temps, de les infraestructures que fan possible la vida. Així doncs, les tendències catastròfiques ja estaven inscrites en el procés social, el coronavirus només les ha precipitat. La tardor de 2019, des de Santiago de Xile a Hong Kong, des de Beirut a París, a Barcelona, ha estat una tardor de convulsió, com si el cos sufocat, asfixiat de la societat, sobretot el dels joves, es rebel·lés sense una estratègia clara, sense una línia d'unificació possible, però amb un mateix rebuig de l'asfíxia neoliberal. Després va venir el contagi, que ha produït una explosió d'aquests processos.

El que em pregunto ara, en una precipitació que es torna cada cop més perillosa a nivell econòmic i geopolític, en una situació com la que estem vivint, és: on hem de mirar, quin ha de ser l'objecte principal de la nostra observació. I la meva resposta és: la subjectivitat, o més ben dit, el procés de subjectivació. Necessitem una subjectivació solidària, col·lectiva, feliç, per afrontar els efectes de l'apocalipsi. Si miro la subjectivació, miro primer de tot els cossos. Miro la declaració de la ministra canadenca de sanitat, que ha dit, molt irresponsablement, catastròficament, “*stop kiss*”, prohibit fer petons. I si teniu sexe –perquè el sexe és necessari econòmicament i demogràficament, sembla–, no us oblideu de posar-vos la mascareta sanitària. No tinc una opinió positiva ni negativa sobre aquesta declaració. La política està morta. La política bona avui és tan sols la política capaç d'acceptar la disciplina dels científics, la disciplina dels metges. Però això no és política, no és invenció d'una transformació possible. I la invenció d'una transformació possible depèn –avui o demà– de l'inconscient social, de l'imaginari social. Què passa en l'imaginari d'una generació que entra en el món de l'afectivitat amb la prohibició d'acostar els llavis als llavis? Aquesta és la meua obsessió principal: **com podem reconstruir subjectivitat –en termes psicoanalítics, polítics, poètics– quan hi ha por a l'acostament dels llavis?** Aquest és una mica el punt de vista des del qual presento el debat.

La pandèmia i el lllindar

Estem en un lllindar. M'agrada dir-ho així. **En el lllindar podem entreveure un panorama de possibilitats. Aquestes possibilitats són com una oscil·lació que pot evolucionar en diferents direccions**, però primer de tot hem de descriure les condicions en les quals l'oscil·lació subjectiva es fa possible. Quines són aquestes condicions? Hi ha qui pregunta si el distanciament físic és distanciament afectiu i polític. És clar que ho és. Sé molt bé que hi ha una retòrica –que comparteixo en certa manera– que diu que hi ha un sentiment de solidaritat entre les persones que es troben en veritable perill, però paral·lelament el que és més veritable és que està creixent una generació de nens, de joves, que internalitzen la por de la relació amb el cos de l'altre. En termes psicoanalítics jo ho anomenaria una *sensibilització fòbica* als llavis, als cossos. En una sensibilització fòbica poden passar moltes coses. Pot passar que la por es transformi en una veritable epidèmia de depressió o d'autisme.

La conversa d'aquesta tarda també està dedicada a la relació entre la literatura i els efectes de la pandèmia. Hi ha una escriptora negra, nord-americana, que es diu Octavia Butler, que l'any 1984 va escriure un llibre titulat *The parable of the sower* [La paràbola del sembrador], en què narra una Amèrica del Nord violenta, destrossada, com la que veiem avui a la pantalla del televisor. En aquesta Amèrica del Nord, hi ha una nena de tres anys que pateix un mal espantós anomenat “empatia”. Els metges l'estan curant, perquè aquesta nena, quan veu algú patint o morint al carrer, pateix una mica. En el seu cervell hi ha una disfunció empàtica. Aquesta història m'interessa molt: per què la multiplicació del sofriment i de la por pot produir un efecte que es defineix com a pròpiament autístic? **L'autisme em sembla la condició psíquica més probable de la sortida d'aquest procés**. Però quan dic probable no estic dient que anem en aquesta direcció, estic dient que primer de tot hem de reflexionar i actuar anticipadament davant d'aquesta possibilitat. Per començar, reconeixent-la, analitzant-la.

En Diego planteja la qüestió de què és la política en l'època de l'extinció com a nou horitzó. La paraula *extinció* ha entrat en el vocabulari polític tan sols en els últims dos anys, em sembla, però també hi ha hagut una remoció, un rebuig, una negació a la tendència de l'extinció. He llegit l'últim llibre de Donna Haraway, i la cito molt perquè em sembla il·luminadora. En la introducció al seu llibre *Seguir con el problema*, Donna Haraway diu que hem de reconèixer que si la previsió demogràfica anuncia onze mil milions de persones pel final de segle, i alhora es preveu el col·lapse ambiental d'àrees senceres del globus, sobretot les muntanyes –mireu què està passant avui a Califòrnia–, aquestes tendències poden produir com a efecte l'extinció de la civilització humana, de la civilització del gènere humà. Hem de reflexionar des d'aquesta perspectiva. Aquest és l'horitzó que descobrim sortint de la pandèmia. Quan descobrim un horitzó, també hem de buscar les eines que ens permetin canviar de direcció, inventar una cosa nova.

Aquesta eina és la política? No ho sé. Em sembla que la política com a capacitat de governar el conjunt social des d'un punt de vista de la racionalitat progressiva no té gaire força ni gaire credibilitat. Jo crec que la feina principal que cal fer és essencialment desvincular, desenredar, alliberar, emancipar comunitats que es donen unes regles, un ritme, una forma de vida, un horitzó que és diferent, que és cismogenètic, en el sentit que abandona la història de la humanitat. Jo crec que l'evolució humana no pot sinó transitar a través d'un procés cismogenètic. El que estic dient és molt greu, és clar, perquè implica que **no som capaços d'afrontar la realitat probable d'una població mundial que s'està precipitant en una condició de creixent misèria i sofriment**. Ho sé, però és que només si recreem les condicions d'un èxode de la sensibilitat, de la consciència i de la

cognició, de la condició cognitiva, només a partir d'això podem repensar el futur de la comunitat humana en el seu conjunt.

La poesia com a premonició

Quan parlem de poesia no sabem ben bé de què estem parlant. Intentem definir-la però sempre se'ns escapa. La paraula poètica s'associa a l'art, però em sembla que la paraula *art* està massa relacionada amb el mercat, amb la valoració, no m'interessa tot això. No m'interessa la poesia en un sentit estrictament literari, però què és el que m'interessa? M'interessa, primer de tot, la capacitat profètica del poeta. Al començament de la pandèmia vaig rellegir llibres de William Burroughs, de Philip Dick, l'últim llibre de Salman Rushdie, *Quixot*. He llegit *Quixot*. És una anticipació delirant d'una apocalipsi produïda pel buit. Llavors, tenim la poesia com a premonició sensible d'alguna cosa que s'està esdevenint en la dimensió de la psicosfera, en el psiquisme social. Però la poesia també és sublimació –ho va dir Freud, ho sabem per la psicoanàlisi–, i la sublimació és una cosa que sempre m'ha semblat ambigua. Vol dir que quan no puc acostar els meus llavis als teus llavis, com que ho desitjo, puc escriure versos, puc dibuixar imatges, puc fer gestos que actuen en la mateixa direcció de seducció i d'implicació eròtica de l'altre a nivell lingüístic. Però això només ho crec fins a cert punt.

Podem parlar d'un tercer aspecte, que és la transformació del ritme. La poesia és essencialment això: la indagació, la recerca d'un ritme que ens permeti trobar una sintonia amb els altres cossos, amb la naturalesa, amb la mort. És un tercer àmbit, la transformació del nostre ritme interior i de la relació amb el caos circumdant. Al final, la poesia és una ampliació de la dimensió imaginària, imaginacional; una ampliació de la capacitat d'imaginar una cosa que no es podia imaginar a l'interior del llenguatge dominant. Hem descobert que es poden distribuir milions a persones que no treballaran. Hem descobert que es pot donar la renda bàsica. Hem descobert que l'impossible és possible. Quan el possible s'ha fet impossible, la tasca de descobrir dimensions de la realitat que no podem veure és una tasca de l'activitat poètica.

El teletreball i el distanciament

Es pot dir que en el confinament, en el distanciament social, en la por a l'acostament, s'ha manifestat de manera evident, gairebé escandalosa, una paràlisi de la subjectivació, però aquesta tendència ja existia. Ja existia des de fa dècades en la tendència cap a la virtualització, la digitalització, la descorporalització de la relació social i fins i tot de la relació eròtica. Ja hi ha una literatura sobre els efectes psicopatològics d'aquest distanciament, d'aquesta virtualització que arriba a un punt culminant amb el distanciament obligatori. Una atrofia emocional com la que s'ha produït en les últimes dècades és una cosa que no tan sols impossibilita algunes formes de solidaritat política que hem conegut en el segle passat, sinó que, alhora, ens obliga a buscar noves dimensions d'aquesta solidaritat.

Per exemple, crec que en el futur pròxim assistirem a la formació i a l'èxode de comunitats petites, grans, mitjanes, que creïn les condicions per cooperar i, a la vegada, per viure en una relació harmònica amb la naturalesa i, sobretot, en una condició harmònica amb els cossos dels altres. La comunitat, la xarxa de comunitats, l'abandó de la dimensió metropolitana, de la dimensió urbana, és una tendència que ja veiem a Europa. Tinc molts amics que parlen d'aquesta possibilitat, que volen abandonar la ciutat per viure en llocs on hi ha molts cossos amistosos.

Al mateix temps, però, hi ha un problema: el problema del treball assalariat. El teletreball és una condició provisional, temporal, però alhora és una tendència que no es retraurà en el futur sinó que s'expandirà. I el desafiament més gran del teletreball, i en general de totes les formes de treball cognitiu, és el desafiament al treball assalariat, la fi del salari com a forma de compensació del treball físicament o digitalment controlable; és una cosa que em sembla cada vegada més en crisi, cada vegada més marginal. La qüestió de la renda bàsica s'ha tornat avui un tema absolutament necessari per a un futur que no sigui un futur de guerra social per tot arreu. Però sempre parlem del mateix problema: donem possibilitats noves, com la possibilitat d'emancipació del treball assalariat; però on construïm, on trobem una subjectivitat social solidària capaç d'implementar aquestes possibilitats?

[...]

Edició i font: [Tinta Limón Ediciones](#)

Exposició completa i vídeo del debat: <http://lobosuelto.com/bifo-berardi-labios-buenosaires-sztulwark/>

[Bifo Berardi](#), [col·lapse](#), [covid-19](#)